

פרשה של הנפש

חגי לונדין

פרשה של הנפש

ויקרא • במדבר • דברים

Rabbi Hagay Lundin
Parasha of the Soul: Vayikra, Bamidbar & Devarim

הרב חגי לונדין
פרשה של הנפש: ויקרא, במדבר ודברים

עורך אחראי: ראובן ציגלר
עורכת ראשית: אוריה מבורך

עורכת משנה: אפרת גרוס
שכתוב: אליהו רפאלי, ליאב עיני

עריכה: חיים אקשטיין
עריכה לשונית: משה גרוס

הגהה: שרה המר

עימוד: אסתר באר

תמונת עטיפה: שמואל לעסרי

© כל הזכויות שמורות לחגי לונדין, 2024

ספרי מגיד, הוצאת קורן

ת"ד 4044 ירושלים 9104001

טל': 02-6330530 פקס: 02-6330534

www.korenpub.co.il

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן, במאגר מידע, לשרר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי, מכני, או אחר כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה, אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

מסת"ב 3-363-526-965-978 ISBN

נדפס בישראל 2024 Printed in Israel

חטא אדם הראשון, שנתנכר לעצמיותו,
שפנה לדעתו של נחש ואבד את עצמו,
לא ידע להשיב תשובה ברורה על שאלת "איפה?",
מפני שלא ידע נפשו, מפני שה'אניות' האמתית נאבדה ממנו.

(אורות הקודש ג, קמ)

תוכן העניינים

ויקרא

3	ויקרא: להקריב עד הסוף
4	חויית הקרבנות
7	הקורבן ותהליך הקרבנות
8	סוגי הקרבנות
11	תחליפי הקרבנות
12	סיכום

13	צו: השבט השלישי
14	החלוקה לכוהנים, לוויים וישראלים
19	אש התמיד
20	מנחה
21	חטאת ואשם
21	שלמים
22	שבעת ימי המילואים
22	להיות קצת כוהנים
24	סיכום

25	שמיני: בושה! בושה!
26	רגעי המבוכה לפני התגלות השכינה
28	בושה
30	העזות של נדב ואביהוא
31	בעלי החיים המותרים והאסורים
32	עבודת הבושה
33	הבושה ברגעים הגדולים שלנו
34	סיכום

35	תזריע: טהרה לא טבעית
36	בין לידה לצרעת
37	טומאת לידה והיחס לטבע
39	ברית מילה
41	צרעת
42	צרעת העור
44	סימני הצרעת
44	סיכום

45	מצורע: מראה מול עצמנו
46	והובא אל הכהן
47	הליך ההיטהרות
48	צרעת הבית
49	צרעת במעגלים מתרחבים
50	זב ונידה
51	היכולת להכיר בחסרונות
54	סיכום

55	אחרי מות: על החיים ועל המוות
56	אחרי המוות

- 58..... איסורי שחיטה בחוץ ואכילת הדם
- 59..... גילוי עריות
- 60..... סיכום

קדושים: עצמאות קדושה 63.....

- 64..... גבולות הציות להורים
- 65..... פיגול
- 65..... מתנות עניים
- 66..... קדושה בין אדם לחברו
- 67..... כלאיים, שעטנז, ערלה
- 68..... אובות וידעונים
- 70..... איסור השחתת הגוף
- 70..... האיסור לרמות
- 70..... הקרבת הילדים וגילוי עריות
- 71..... סיכום

אמור: תנועת חיים 73.....

- 75..... שלמות הגוף והחיים
- 75..... בעלי מזמים
- 77..... ספירת העומר
- 79..... מתנות עניים
- 80..... שלושת הרגלים
- 81..... מקלל ה' והחובל בחברו
- 82..... סיכום

בהר: לכבוש את ההר 83.....

- 83..... שמיטה
- 85..... יובל
- 86..... בין שמיטה ליובל

88	איזון הכלל והפרט
89	פרטיותם של האנשים הכלליים
90	ריבית
91	ירושלים - השתייכות הפרט אל הכלל
92	סיכום

בחוקותי: חוק לישראל

93	החוק האלוהי
94	עם ישראל - בפסגה או בשפל
95	הקיום הישראלי תלוי בחוקי ה'
96	ערכים והקדשות
99	סיכום
100	

במדבר

במדבר: בארץ לא זרועה

103	מפקד בני ישראל
105	סדר המחנות
106	משפחות הלוויים
107	החלפת הבכורות בלוויים
108	תורה ניתנה במדבר
109	סיכום
110	

נשא: להתרומם ולהתנשא

113	בני גרשון ומררי
114	הוצאת הטמאים מחוץ למחנה
114	מעילה
115	סוטה
116	נזיר
116	ברכת הכוהנים
117	

117	קורבנות הנשיאים
119	מהישרדות להתנשאות
120	סיכום

בהעלותך: גשר התורה

121	תחושת הפער
124	העלאת הנרות והקדשת הלויים
125	פסח שני
126	המסע מהר סיני
127	יתרו מצטרף למסע
127	המתאוננים
129	דברי מרים על משה
131	סיכום

שלח לך: מאיפה מגיע הכוח?

133	לתור
134	בכיה לדורות
135	כותרת המעפילים
136	נִסְכִּים
137	הפרשת חלה
138	חטאת
138	המקושש
139	המניע הפנימי
139	סיכום
141	

קרח: משמר הגבולות

143	טענתו של קרח
144	פי הארץ
146	מטה אהרן
148	

149	מתנות הכוהנים והלוויים.....
149	קרח - מהנצרות עד לפוסט־מודרנה
151	סיכום

חקת: לנצח את חוק המוות

154	חוקת התורה - האם יש טעמים למצוות?.....
155	פרה אדומה
159	מות מרים ומי מריבה
161	מלך אדום
161	מות אהרן
162	הנחשים השרפים
163	כיבוש ארץ סיחון ועוג
164	לחיות בין מחסומים
165	סיכום

בלק: הצד האפל של הנבואה

167	בלעם
168	שיטת העבודה של בלעם
169	האתון
171	כיצד מברכים: הרחבת המבט
172	תרבות בלעם
174	סיכום

פינחס: אחרי המגפה

179	נשיאת ראש
182	חלוקת הנחלות ובנות צלפחד
182	מינוי יהושע בן נון
183	קורבנות ציבור
184	סיכום

187.....	מטות: יזמות של קדושה
188.....	נדרים
189.....	לנצור את הרגע
192.....	נקמת מדין
193.....	תנאי בני גר ובני ראובן
194.....	סיכום

195.....	מסעי: מעברים
196.....	תיאור המסעות
197.....	מלחמה בעבודה זרה
198.....	חלוקת הנחלות
198.....	ערי הלויים
199.....	ערי המקלט
200.....	המשך הדיון על בנות צלפחד
201.....	סיכום

דברים

205.....	דברים: הצד השני של התורה
206.....	ספר דברים - המבט הסובייקטיבי
209.....	השופטים בישראל - הכרעה סובייקטיבית שנחשבת לאמת
210.....	אירועי המדבר במבט סובייקטיבי
211.....	האושר שבתהליך האינסופי
213.....	סיכום

215.....	ואתחנן: נקודת חן
216.....	למצוא חן
218.....	לא תוסיפו
219.....	זהירות מעבודה זרה

221	חיים כולכם היום
222	יכולת התשובה
223	ערי המקלט
223	עשרת הדיברות
224	שמע ישראל - אחדות ה' ואהבת ה'
224	נחמו נחמו עמי
225	סיכום

227 **עקב: לעקוב אחרי הפרטים**

228	שפע גשמי כותרת
229	פחדים בארץ ישראל
231	חטא העגל
231	מה ה' שואל מעמך
233	סיכום

235 **ראה: בחירה חופשית**

237	ניתוץ מזבחות האלילים
238	אכילת בשר
239	נביא השקר
240	לא תתגודדו
241	בעלי חיים מותרים ואסורים
242	שמיטת כספים, הלוואה וצדקה
242	בחירה
243	סיכום

245 **שופטים: על אחריותנו**

246	שופטים ושערים
247	עבודה זרה
248	וקמת ועלית אל המקום

249	מלך
251	הכוהנים והלוויים
251	קוסמים ומכשפים
253	ערי מקלט
253	עדות שקר
253	מלחמה
254	עגלה ערופה
255	סיכום

כי תצא: שער הרחמים

257	שילוח הקן
258	מצוות וצמיחה
260	אשת יפת תואר ומסלול ההידרדרות
260	מצוות במרחבי החיים
261	מצוות בחיי המשפחה
262	דיני מלחמה
262	נישואין וגירושין
263	מצוות הרחמים
263	ייבום
264	עמלק
264	ברחמים רבים
265	סיכום
267	

כי תבוא: עשיתי ככל אשר ציויתני

269	שמחה
270	ביכורים
271	וידוי מעשרות
271	כריתת הברית
272	זכירת ניסי יציאת מצרים
275	ראשית השנה
275	סיכום
276	

277..... **ניצבים: לעמוד זקוף**

278..... היום כולכם

279..... הברית והייסורים

281..... ייסורי התשובה

282..... בחירה חופשית

282..... קבלת עול מלכות

283..... סיכום

285..... **וילך: בין הרצוי למצוי**

286..... חזק ואמץ

287..... הקהל

288..... ההירדררות אחרי משה רבנו

289..... בין הרצוי למצוי

291..... סיכום

293..... **האזינו: שירת התקווה**

295..... האזינו השמיים ותשמע הארץ

296..... מהלך ההיסטוריה

297..... מעברים בין שמיים וארץ

300..... הר נבו, רואים רחוק רואים שקוף

301..... סיכום

303..... **וזאת הברכה: הסוף הוא רק התחלה**

304..... פתיחת הברכות

305..... ברכות השבטים

308..... מות משה

310..... להתחיל מבראשית

311..... סיכום

313..... **הערות**

ויקרא

ויקרא

להקריב עד הסוף

לאחר ספר בראשית, שבו למדנו כי יש כיוון שהמציאות הולכת אליו ('אל־והים'), ולאחר ספר שמות שסיפר על השם האלוהי המבטא שלמות מעל ומעבר להווה (הוי"ה) – כעת מגיע השלב שבו אנו שומעים את קול ה' הקורא לנו ומתווה לנו דרך מפורטת כיצד להתקרב אליו. עבודת הקורבנות היא היכולת לזהות בכל רגע בחיים – בכישלון, בשמחה, בנדבה ובתחושת האשם – את הדרך להתקרב אל הבורא, וזאת באמצעות התמזגות מוחלטת עם יסודות המציאות (דומם, צומח וחי) שמוקרבים על המזבח. זוהי עבודת ה' שאינה נותרת במישור השכלתני הפילוסופי, אלא חודרת לחוויה חושית סוערת, המחוללת שינוי באדם כולו. ה' "קורא" לנו להקריב ולהתמסר – ואנו נענים.

הנושאים בפרשה:

קורבן עולה • קורבן מנחה • קורבן שלמים • קורבן חטאת • קורבן עולה • קורבן ויורד • קורבן אשם

ספר ויקרא עוסק בהתקרבות אל הקב"ה – קול ה' קורא אלינו מאוהל מועד להתקרב אליו. קורבן הוא מלשון קרבה. ההתקרבות לקב"ה נעשית על ידי עבודת הקורבנות. המטרה העיקרית של הקורבנות היא לכפר. מושג הכפרה חוזר ונשנה פעמים רבות בספר ויקרא ומלמד כי עניינו של הקורבן הוא כופר נפש. למילה כופר יש שתי משמעויות: החלפה ואטימה. על תיבת נח נאמר "וּכְפַרְתָּ אֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכֶּפֶר",¹ הכופר בכסוק זה פירושו איטום התיבה כדי שמים לא

יחדרו אליה. גם הכיסוי של ארון הברית שאטם אותו מלמעלה נקרא כפורת.² קרי, הקורבן בא במקום החטאים, מחליף אותם ואוטם אותם. נושא הקורבנות נראה לנו זר לחלוטין. היה מצופה שעבודת המשכן תהיה דרך אמירת מזמורי תהלים, שמיעת דרשות מרוממות או מוזיקה מיוחדת (ומקצת מזה אכן היה). הקורבנות, לעומת זאת, נראים כמעשים סתמיים במקרה הטוב ומעוררי סלידה במקרה הרע. מעין טקס פגאני אלים ואכזרי. בקריאת פרשות ספר ויקרא אנו מדחיקים זאת, אך אילו היינו מציירים לנגד עינינו את התיאור המוחשי של הקורבנות – המראה היה מרתיע אותנו. מתמיהה עוד יותר הדרכת חז"ל שתחילת לימוד התורה של הילדים תהיה מחומש ויקרא: "יבואו טהורים ויתעסקו בטהרות".³ עבור הילדים שלנו, שנרתעים מפצע שותת דם, לימוד הקורבנות לכאורה עלול ליצור פגיעה בנפש הרכה. מהו אפוא עניינם של הקורבנות?

חויית הקורבנות

בספר בראשית נפגשנו עם שם אלוהים שמופיע בהווה, ובספר שמות התגלה שם הוי"ה, ונשא אותנו לעבר המגמה שמעל ומעבר להווה. גם בספר ויקרא שם ה' שמופיע ברוב הפעמים הוא שם הוי"ה, משמע שהקורבנות שייכים לרובד שמעל ההווה, מעבר לעולם הזה.

תחושת הריחוק מהקורבנות מאפיינת בעיקר את העולם שלנו, אך בעבר האנשים היו טבעיים הרבה יותר. היום אנו חיים בעולם סטרילי ווירטואלי. אנחנו מוקפים בטכנולוגיה ומנותקים מהחיים הטבעיים. בבוקר אנחנו קמים ממיטה שנמצאת בתוך חדר סגור שהטמפרטורה בו נקבעת לרוב על ידי מיזוג אוויר חשמלי. את האוכל שלנו אנחנו מוציאים מהמקפיא, מפשירים ומחממים אותו במיקרוגל ולא נוגעים בו בידים אלא באמצעות צלחת וסכו"ם. כדי לדעת מה השעה, אנחנו מסתכלים בשעון דיגיטלי. אפילו את הדיבור בין בני אדם אנו מנהלים על ידי אמצעי תקשורת שמגשרים על פני מרחקים גאוגרפיים. כאשר אנחנו מגיעים לבית הכנסת, אנחנו ממשיכים להתנהל באותו סגנון ומתרחקים עוד יותר מחוויית החיים הטבעית. בבית הכנסת ובבית המדרש אנחנו מפעילים את הצדדים האינטלקטואליים בנפש שלנו ובמידה מסוימת גם את הצדדים הרגשיים-הרוחניים. יש אומנם יתרון בהתקרבות לקב"ה דרך השכל והרגש, והיא מעידה על בגרות, אך יש בה גם מן העקרונות וניתוק מהטבעיות. לאורך היום אנו כמעט שלא נוגעים בחיים עצמם, אלא בצדדיהם

החיצוניים. כשאנחנו רואים אדם שמתרגש ומתלהב, הוא נראה לנו כלא מאוזן. אם אנו נתקלים בקילוח דם, התגובה שלנו עלולה להגיע עד סף עילפון. מול חוויות מלאות עוצמה, כמו שמחה גדולה, או לחלופין מוות, איננו יודעים מה לעשות עם עצמנו. כך גם בהתקהלויות ענק, כגון הפגנות מלאות אנשים שבהן האדרנלין זורם בקצב שמסחרר אותנו. אנו רגילים לחיים ב"ווליום נמוך".

תקופת המשכן ובית המקדש הייתה שונה לגמרי ממה שאנו מכירים היום. צריך להסתכל עליה לא בעיניים של ימינו, אלא בעיניים של מי שחי לפני למעלה משלושת אלפי שנה. לכן עומדים לימינו חז"ל, המגשרים עבורנו בין הכתוב בתורה ובין המוכר לנו במציאות החיים. אם פשט הכתובים נראה לנו משונה ואפילו אכזרי, חז"ל מלמדים אותנו כיצד באמת נראתה עבודת הקורבנות במשכן ומתארים אווירה אחרת. ניזכר כי בתקופה היא אורח החיים היה שונה לחלוטין: כאשר אדם היה קם בבוקר מקרני השמש שליטפו את פניו, לאחר שישן על האדמה והעשב. הוא קם והרגיש את רגבי האדמה, נשם את אוויר הטבע, ללא נוף אורבני. במהלך היום הוא התמודד עם קשיים שאיננו יכולים לחוות כיום. כדי ללכת להתפנות, הוא היה צריך לעבור טלטלות נפשיות: ללכת למקום מרוחק ולנקות את עצמו באמצעים טבעיים, כמו אבנים ועשב. אחר כך הוא היה צריך לטהר את ידיו. לכן לברכת "אשר יצר" שאחרי הליכה לשירותים הייתה עבורו משמעות אחרת מזו המוכרת לנו. בעולם העתיק עד שאדם היה מכניס פרוסת לחם לפיו היו אינספור תהליכים, מזריעת החיטה דרך הקציר ועד להכנת הפת, לעומת בן דורנו, שצריך ללכת למכולת השכונתית ולאסוף כיכר לחם טרי מהמדף.

גם בהליכתו לעבודה, האדם היה מוקף כל העת בעוצמות חיים אדירות, על הטוב והרע שבהן. כאשר הוא היה מהלך בדרך, לתפילת הדרך שלו הייתה משמעות אחרת לגמרי מזו שבימינו. הפחד מליסטים ושוודרים היה ממשי. הוא לא נסע בכלי רכב סגור, המבודד ממוג האוויר בחוץ, אלא שהה בשטח רווי סכנות. גם העבודה עצמה הייתה טבעית, מוחשית ורבת אתגרים פיזיים. כשם שהפחד של האדם היה אמיתי, כך גם שמחתו הייתה אותנטית. היום על פי רוב הפוסקים יש למעט בברכות "שהחיינו" ולברך רק על דברים יוצאי דופן, כי נדיר שאנו יוצאים מגדרנו מרוב שמחה על קניית דבר חדש. בעבר, השגת בגד או כלי הייתה מלווה בתהליך משמעותי, ולכן גם ברכת "שהחיינו" הייתה מתבקשת. מתוך ההקשר הזה יש להבין מה קרה בבית המקדש. בית המקדש והקרבנות הקורבנות היו למעשה פגישה עם עולם טבעי וסוער - עולם מלא טהרה

ומשמעות. מעין "תשובת המשקל" לגסות של החיים הטבעיים. אדם הגיע לבית המקדש אחרי שעזב את הכפר שלו והלך כמה ימים במסע מפרך. בירושלים היו בניינים גבוהים יחסית וגרו בה אלפי אנשים, לעומת המעטים שבכל כפר. כשהאדם היה עובר בירושלים, ומתרשם מגודלה, פניו היו אל בית המקדש, אל הר המוריה, הבניין היפה ביותר שראה בימי חייו. עמודים, שיש, זהב, כסף. הוא היה נכנס פנימה ורואה את הכוהנים כשארכוכותיהם מתבוססות בדם, כלומר מרוב קורבנות הדם הגיע להם עד לברכיים.⁴ יכול להיות שזה רק דימוי ציורי של חז"ל, אבל יש בו מסר. כאשר מקריבי הקורבן היו נכנסים לבית המקדש, כל החושים יחד היממו אותם. ריח הבשר הנשרף על המזבח היה מתמזג עם ריח הקטורת. אדם היה מגיע עם בעל החיים שהביא כדי להקריב על המזבח, לאחר שחסך מפיתו על מנת לקנות אותו והיטלטל בדרכים במאמץ אדיר מלא חוויות ותהפוכות. אדם היה עובר תהליך שנגע ברבדים העמוקים יותר של החיים.

הרב קוק כותב שעבודת בית המקדש נתנה סיפוק גם ל"נפש הילדותית".⁵ כוונתו לזרימת החוויה הפראית שיש לילדים. בבית המקדש הייתה חוויה רב חושית. כניסת האדם לבית המקדש הייתה מלווה בהתרוממות, לא רק בשכלו אלא בכל גופו, כאילו הוא נעשה אדם אחר. כל צורכי החיים קיבלו משמעות רוחנית ועדינות. הקורבן היה כפרה על עוונותיו. בבואו למקדש, הכוהנים היו שואלים אותו על מה הוא הביא קורבן, וכך הוא היה משלב בתהליך גם את הרובד ההכרתי והרגשי. לאחר מכן, הוא הרגיש שכל פעולה שהכוהן היה עושה באיבר מסוים של הקורבן היא כנגד האיבר המקביל של בעליו. על ידי כך בעל הקורבן הרגיש שהתהליך נוגע בנקודות הרגישות והאינטימיות ביותר שלו. כל זה היה מקרב אותו אל הקב"ה, דרך חיבור של הקודש עם החיים, בעוצמה אדירה ובלא מעצורים. זו קרבה שאיננו מסוגלים לדמיין. גם הנבואה הייתה חוויה דומה. היא לא הייתה מסר אינטלקטואלי שנשלח משמיים, אלא חוויה שמציפה את הרגשות, עד שהנביא היה מזדעזע ונופל על פניו בעת קבלת הנבואה.

כדי לעבור תהליך כזה, האדם היה צריך להקריב קורבן. כחלק מהעולם הווירטואלי שלנו, קשה לנו היום להקריב דברים, ובכלל קשה לנו לעמוד מול כאב. סף הכאב היום נמוך מאוד. התנאים שבהם אנו חיים יוצרים חוסר מוכנות להתמסרות. כאשר אנחנו מסתכלים על החיים מבחוץ, אין לנו יכולת לעבור תהליך שייצור באישיות שלנו שינוי מוחלט, וממילא קשה לנו להקריב משהו. גם בהיבט הגופני, כי יש בנו פחד גדול מהכאב. אנו חיים בצורה סטרילית ומפונקת.

כשאנו מתפללים לבניין בית המקדש השלישי, תפילתנו היא למציאות שתכיל את עוצמות החיים, עם העידון ההכרתי והנפשי שהתפתח במהלך ההיסטוריה. בית המקדש הראשון הביא את עוצמות החיים לשיאן, בבית המקדש השני התפתח השכל עם התורה שבעל פה, ובית המקדש השלישי יהיה שילוב של שניהם יחד. לא רק בעבודת המקדש עצמה, אלא גם בכל חוויית החיים. למשל, אנשים יאכלו אוכל זמין ונגיש בעזרת כל הפיתוחים התעשייתיים והטכנולוגיים, אך גם ירגישו טעמים דקים וטבעיים.⁶ בבית המקדש השלישי נקריב קורבנות, לא כל כך ברור באיזו צורה (ישנה דעה למשל שהקורבנות בצורתם המוכרת יתבטלו⁷ או יהיו רק מהצומח⁸), אולם את הרעיון שיש עבודת ה' ששותפים בה כל רובדי האישיות, עם נגיעה בתהומות החיים, על העונג והכאב שבהם, אנו לומדים כיום מספר ויקרא.

לעיתים את פרשת ויקרא קוראים בסמיכות לקריאת פרשת זכור. על עמלק נאמר "אֲשֶׁר קָרָה בְּדַרְדָּרָה, וַיִּזְנֶב בְּךָ כָּל הַנְּחָשִׁים אֲחֵרֶיהָ, וְאֵתָה עֵיפָה וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹהִים".⁹ לפי חז"ל, "קרך" היא מלשון קרירות. הם ממשילים את עמלק לאדם שקופץ לאמבטיה רותחת, ואף שהוא עצמו נכוה מהמים, הוא גורם לאחרים לחשוב שהיא קרה וצוננת. עמלק היה הראשון שהעז להילחם בישראל אחרי יציאת מצרים וקריעת ים סוף, ואף על פי שנוצח במלחמה, הוא הראה לכל האומות שאפשר להילחם בישראל. עמלק למעשה אומר: החוויה הנבואית שהעם היהודי עבר היא לא משהו שמעבר לעולמנו האנושי. זהו משל מדויק בהיבט הרוחני: אחרי ההכרה הוודאית ביציאת מצרים, עמלק הפך את סיפורו של עם ישראל מחוויה עוצמתית לספק מעומעם, ואכן "ספק" בגימטרייה שווה עמלק. עמלק מייצג עמדה של חוסר ודאות וקרירות, שבה ממילא גם דברים לא חודרים אל הלב ואין התמסרות. חז"ל אומרים שכאשר המן, מזרע עמלק, הלך להרכיב את מרדכי על הסוס, מרדכי ישב ועסק עם ילדים בדיני המקדש (בהלכות הנפת מנחת העומר, שחלה באותו יום).¹⁰ בתיאור זה מבטאים חז"ל שעבודת בית המקדש, החווייתית והעוצמתית, היא המענה לספק העמלקי.

הקורבן ותהליך הקרבתו

חוויית החיים כאמור מתבטאת בקורבן. הקורבן הוא ביטוי לכוחות האנושיים שמקבילים לבעלי חיים. חז"ל אומרים שהאדם הוא כמו עולם קטן,¹¹ שכן הוא מרכיב בתוכו את כל המרכיבים של המציאות: דומם, צומח ובעיקר חי. בהקרבת

הקורבן האדם אמור לרומם יסודות בחייו, אלא שכל עוד הם חלק מהמדרגה האנושית, אין אפשרות לנתק אותם מהאדם. כאשר מביאים בעל חיים שמקביל לאדם, הצד באישיות של המקריב שזקוק לתיקון והתעלות יכול להתכפה, כלומר להיות נאטם, להתכסות ולהיות מוחלף בגרסה מדויקת ונכונה יותר.

על ידי אכילת הקורבן, בעל הקורבן מתעלה - "כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים"¹² - וגם החי או הצומח משתדרג והופך להיות חלק מהמדרגה האנושית. האר"י הקדוש מכנה זאת "עליית העולמות"¹³ - בני אדם מחילים את המדרגה האנושית על מעגלים נוספים מהחי, הצומח והדומם. גם הצדדים הפראיים וחסרי השליטה שבעולם יכולים להתחלף, להתעדכן ולהזדכך.

ההקרבה היא תהליך מפורט מאוד, שבו כל פרט צריך להיות שלם. לפני ההקרבה, האדם שמביא את הקורבן סומך את ידו על הקורבן, "וְיָסַמְךָ יְדוֹ עַל רֵאשׁ הָעֵלָה וְנִרְצָה לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו"¹⁴. בזה הוא משקיע בקורבן את כל משאבי גופו ונפשו. את הדם שופכים סביב המזבח ואת עור הבהמה מפשיטים וחותרים לנתחים. צריך גם לשחוט את הקורבן בזמן ובמקום המדויקים, ואפילו המחשבה של הכוהן המקריב צריכה להיות מדויקת, ולא "חוץ לזמנו" או "חוץ למקומו"¹⁵. כל פרט בקורבן מדויק, דבר אינו "בערך", הכול צריך להיות מושלם.

סוגי הקרבנות

לכל התמורדות, לכל כישלון, לכל שמחה ולכל זווית בחיים האנושיים יש קורבן מתאים.

ספר ויקרא מתחיל בקרבנות היחיד. יש קרבנות ציבור, ששייכים לכל עם ישראל, אבל פרשת ויקרא עוסקת ברובה בקרבנותיו של היחיד. קרבנות אלו מחברים את הפרט, עם כל הכישלונות והבעיות שלו, אל התהליך הגדול של התעלות העולמות. קרבנות הציבור מובאים במועדים ובאירועים שונים, ורובם מזוהים עם שמחה והצלחה, ואילו רוב קרבנות היחיד באים לתקן כישלון אישי כלשהו.

הקורבן הראשון בפרשה הוא קורבן עולה, שכולו עולה ונשרף על המזבח. לפי חז"ל, קורבן עולה מכפר על מחשבת הלב.¹⁶ "וְהָעֵלָה עַל רוּחְכֶם הִיּוּ לֹא תִהְיֶה"¹⁷. קורבן עולה בא לתקן את המחשבות של האדם. כשם שהמחשבה כולה מופשטת, ואין לה ממשות במציאות הפיזית, כך גם קורבן העולה נעלם לחלוטין מהמציאות.

הפרשה מפרטת את דיני קורבן העולה: בעל החיים צריך להיות זכר - ביטוי לחוזק, תמים - ביטוי לשלמות ללא פגם, ואפשר להביא אותו מהבקר, הצאן או העוף. בן הבקר, הפר, הוא בעל חיים מסיבי, "וְרָב תְּבוּאוֹת בְּכַח שׁוֹר".¹⁸ הפר מפרה את הקרקע, בעזרת גדולתו הפיזית, המכשירה אותו לעבודה. הוא היה כוח העבודה החשוב בעולם העתיק. הבאת פר היא הקרבת העוצמות שבאדם. בני הצאן, לעומת זאת, הם בעלי חיים רגועים ועדינים יחסית, המייצגים את הזרימה הטבעית והשגרתית. העוף הוא קליל ופורח באוויר. שלושה מינים אלו של בעלי חיים מייצגים את כלל המחשבות: מהמחשבות הכבדות, הסוערות והפראיות עד להרהורים הקלים ופורחים בלב. כאשר אדם נכשל וחושב מחשבות לא טובות, זה אומר שעולמו המחשבתי אינו מכוון. מלבד מחשבות שליליות, לפעמים אדם מפתח תפיסות ותובנות, ואז לומד תורה ומגלה שהמחשבות צריכות להיות אחרות לגמרי. הוא צריך להקריב את מחשבותיו ולבטל את דעתו מפני דעת תורה. כמוכן, כל הקרבה צריכה להיעשות בתבונה ובזהירות, כדי שהאדם לא ימחק עם המחשבה השלילית את כל מכלול אישיותו.

הקורבן השני הוא קורבן מנחה, שבא מהצומח. מנחה לשון נחת, היא באה על דברים פשוטים יותר בהשוואה לקורבנות האחרים. לעתיד לבוא הקורבן מהצומח יהיה המרכזי, שנאמר: "וְעֲרֶבְהָ לָהּ מִנְחַת יְהוָה וִירוּשָׁלַם".¹⁹ יש מנחה שמביאים על חטא, כגון מנחת חוטא ומנחת סוטה, ויש מנחת נדבה. מנחת נדבה אומנם אינה באה בעקבות חטא, אבל גם היא נועדה להעלות צדדים מסוימים בנפש האדם. אדם חש צורך לנדב מתוכו דבר מה כדי להרים את כוחותיו למעלה.

כל מנחות הצומח באות מהסולת והחיטה. הסולת היא החיטה המובחרת, התמצית של היבול השנתי. החיטה היא הצמח המרכזי שממנו מורכב מזון האדם - הלחם. לחם הוא מלשון הלחמה. על ידי תהליך ארוך האדם מוציא את הלחם מן הארץ ומחבר את הצדדים המחשבתיים האנושיים לצדדים הטבעיים. את המנחה אפשר להכין מהחיטה בכמה דרכים: יש מנחת סולת מאפה תנור, מנחת מחבת, מנחת מרחשת, מנחת ביכורים, שהיא קורבן העומר שמניפים אותו. חז"ל מסבירים שכל סוג של מנחה מכפר על צד אחר בנפש: למשל, מנחת מחבת, שהיא כלי שבו המאכל גלוי, היא כנגד דיבור לשון הרע.²⁰ היא מכפרת על דיבורים לא ראויים. במנחת מרחשת, שהיא כלי שיש לו מכסה, המאפה רוחש בפנים, והיא באה על רחשי לב כמוסים.²¹ כך קורבן המנחה

מכפר על כל הצדדים באדם, החיצוניים והפנימיים. כולם מוצאים את מקומם ומנוחתם במשכן.

קורבן נוסף בפרשת ויקרא הוא שלמים, שנקרא כך מפני ש"מביא שלום לעולם".²² רק את חלקיו הפנימיים מקריבים על גבי המזבח, ואת שאר חלקי הבהמה אוכלים הבעלים והכהנים. גם קורבן זה אינו בא על חטא אלא מתוך צורך של האדם להוסיף שלמות במציאות. למשל, אדם מביא שלמי תודה כאשר הוא מרגיש שקיבל חסד שלא הגיע לו או שלמי חגיגה בעת העלייה לרגל. יש זמנים שבהם אדם רוצה לפרוץ את הגבולות הרגילים ולגעת בשלמות, להוסיף שמחה וטוב לעולם. ויש לזמנים הללו קורבנות משלהם.

קורבן שלמים בא מבקר, כבשים ועיזים. עז ותיש הם בעלי חיים פורצי גבולות, המבטאים תסיסה ועזות. מסיבה זו חז"ל אומרים שאסור לגדל "בהמה דקה" בארץ ישראל,²³ כי הם רועים ואוכלים בשדות אחרים. גם את הרצון התוסס לפרוץ מסגרות, וגם את הרצון לשמוח ולהודות לקב"ה, האדם מעלה ומקריב.

הקורבן המרכזי של פרשת ויקרא הוא קורבן חטאת. דרכו מתכפרים כל סוגי הכישלונות. בתהליך ההקרבה לוקחים את דמו של הקורבן, שהוא תמצית החיים, ומזים אותו על קרנות המזבח, וביום הכיפורים גם בהיכל ובקודש הקודשים. סוג החטאת משתנה על פי החוטא - יש חטאת של הכוהן הגדול, חטאת נשיא, חטאת ציבור וחטאת יחיד. גם כשאדם נכשל, וצדדים מסוימים שלו נקרעים ממנו ועוברים ירידה, הוא מחבר את תמצית החיים מהקורבן חזרה אל המזבח, אל הקודש.

קורבן נוסף הוא קורבן חטאת הנקרא עולה ויורד, והוא בא לכפר על חטאים הקשורים לשבועות. חטאים של האדם בדיבור פיו (וכן אם נכנס אל הקודש לאחר שנגע בטומאה). אלו החמצות קטנות שאין מי שאינו נופל בהן. הקורבן נקרא עולה ויורד כי הוא תלוי במצבו הכלכלי של האדם - עשיר מביא כבשים ועני מביא שני תורים או שני בני יונה, שמחירם זול בהרבה. זהו קורבן חברתי המאפשר לכל אדם להתכפר.

הקורבן האחרון בפרשת ויקרא הוא קורבן אשם. הוא בא על אשמות חמורים יותר מאלו שמחייבים חטאת. האשם בא על חטאים שנעשו במזיד, לעומת קורבן חטאת שבא על עברות שנעשו בשוגג. האשם בא על חטאים שונים: אשם מעילות, אשם גולות ואשם תלוי, שבא במקרה שיש לאדם ספק אם הוא חטא או לא. עצם הספק נחשב לאשמה, כיוון שאדם אמור לדעת מה מצבו הרוחני.

תחליפי הקורבנות

ההקרבה מהותית בעבודת ה', ולכן בהעדר מקדש, יש צורך בתחליפים לקורבנות. הגמרא אומרת: "כל העוסק בתורה, כאילו הקריב עולה".²⁴ בלימוד תורה מתוך הקרבה והתמסרות יש צד של הקרבה. יש ביטויים קיצוניים מאוד בחז"ל על לימוד תורה, כמו "כתתו עצמכם על דברי תורה",²⁵ אדם שרוצה ללמוד תורה צריך שיכתת וישבור את עצמו. וכן "אדם כי ימות באהל"²⁶ - אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליהם".²⁷ חז"ל אמרו זאת כדי לציין שאיפה, לא מעשית, שצריך להיות מוכנים להתמסרות מוחלטת.

שלושה אפיקי כפרה נוספים שקיימים היום הם תשובה, תפילה וצדקה. הצדקה מכפרת באופן דומה לקורבן: הכסף הוא חלק מהאדם, שכן האדם עמל כדי להשיגו, ועל ידי נתינת הצדקה הוא משתמש בכספו כדי לרומם אדם מעולמו של הקב"ה. צד מחייב מתערב עם חייו של העני, שיכולים להיות עכשיו איכותיים ושלמים יותר, הוא יכול למצות יותר את הפוטנציאל שהקב"ה נתן בו. ועל ידי כך הוא מכפר על הפגיעה בחיים שנגרמה על ידי חטאו. החוסר בחיים מתכסה על ידי העלאת חיים אחרים, וכך האדם מתכפר. כיוון שנחלשנו והתרחקנו מהמפגש הטבעי עם עוצמות החיים, אנו משתמשים היום בעיקר בכסף לשם הכפרה. מסיבה זו רבים משתמשים בכסף לכפרות בערב יום כיפור. התפילה היא התחליף העיקרי לעבודת המשכן, מעין החוויה הסוערת שהייתה בהקרבת הקורבנות. היא מעלה רגשות וצדדים נמוכים בנפש. אם לפני התפילה הנפש שלנו הייתה במצב חומרי ויצרי, על ידי הדיבור, הכוונה והרצון - הרגשות של האדם משתנים. הצדדים השליליים מתכסים ומחולפים בחיוביים יותר. התפילה אינה פועלת על השכל אלא על הרגש וחווית החיים. זה ניצוץ קלוש מתוך החוויה השלמה והשינוי העצום שיש במקדש.

זו אחת הסיבות לקושי של אנשים רבים להתפלל בכוונה. הם מרגישים שהתפילה אמורה לשנות את האדם, אך מעדיפים שלא להשתנות. קל יותר למלמל את נוסח התפילה באדישות, בלי לעבור תהליך נפשי עמוק. אולם התפילה אמורה להיות חוויה סוערת, כפי שחז"ל מתארים את תפילתו של רבי עקיבא, שבתחילת התפילה היה עומד בצד אחד של בית הכנסת ומסיים אותה כשהוא בצד השני, מרוב כריעות והשתחויות.²⁸ החוויה השפיעה עליו אפילו מבחינה גופנית. אם אדם מרגיש לאחור התפילה שינוי ברגשות שלו, כגון שלפני התפילה הוא חש מועקה ואחריה הוא חש פורקן, זה סימן שהתפילה מילאה את ייעודה.

לכל אדם יש דברים שהוא מקריב. יש שמקריבים את חייהם ממש על

קידוש השם, יש שמקריבים את ימי עלומיהם כדי ללמוד תורה במקום לטייל וליהנות ועוד. יש מי שמקריב את היצרים, התאוות והכוחות שרוצים להתפרץ. זה השלב שספר ויקרא בא ללמד אותנו: התקדמותו של העולם תלויה בנכונות להקרבה. כשם שאבותינו הקריבו בשבילנו, כך אנו מקריבים את עצמנו למען הדורות הבאים. הדורות הקודמים שילמו מחירים, נלחמו וחוללו מהפכות כדי שנחיה בעולם מאושר ומתקדם, מבחינה כלכלית, טכנולוגית ועוד, ועכשיו תורנו להקריב. הטבע בנוי מהקרבה, בכל נשימה שלנו נסחפים מיליוני חלקיקים אל חלל הראות שלנו, עוברים שם תהליכים ומושמדים. זהו התהליך שנעשה בבית המקדש, שבו כל העולם עובר קרבה והקרבה.

סיכום

הקרבת הקורבן היא תהליך שלם שבו משתתפים סוגים שונים של בעלי חיים וצמחים, שכולם מתעלים ומתקדמים עם האדם. האדם המקריב את הקורבן יוצא מהמקדש כשהוא אדם אחר. הוא נכנס כחוטא, שהצדדים באישיות שלו נרקבו והונמכו, ויוצא אחרי שצדדים אלה הוחלפו בחדשים. כך הוא מתכפר, וממילא גם בהמשך חוטא פחות ומבחינה רוחנית ממוקד יותר במעשיו.